

Doskonalenie
Kadr
Gospodarki

Arabia Saudyjska

Arabia Saudyjska

Arabia Saudyjska

Przewodnik rynkowy
dla przedsiębiorców

eksport

ARABIA
SAUDYJSKA

Arabia Saudyjska

Arabia Saudyjska

Arabia Saudyjska

POLSKA AGENCJA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
POLISH AGENCY FOR ENTERPRISE DEVELOPMENT

KRAJOWA IZBA GOSPODARCZA
CENTRUM PROMOCJI

Spis treści:

	Przedmowa	2
1.	Informacje ogólne o kraju	3
1.1.	Podstawowe informacje	3
1.2.	Ludność, religia oraz zwyczaje panujące w Arabii Saudyjskiej	4
1.3.	Klimat, warunki geograficzne oraz bogactwa naturalne	4
1.4.	Polityka i problemy międzynarodowe	4
2.	Gospodarka	5
2.1.	Przemysł wydobywczy	5
2.2.	Rolnictwo	6
2.3.	Usługi	6
2.4.	Struktura zatrudnienia:	6
2.5.	Miasta przemysłowe	6
3.	Przekształcenia strukturalne	8
3.1.	Wsparcie sektora prywatnego przez rząd	8
3.2.	Działalność gospodarcza w Arabii Saudyjskiej	9
4.	Sektor finansowy	10
5.	Handel zagraniczny i rozwój gospodarczy	11
6.	Stosunki Arabii Saudyjskiej z UE	12
7.	Polsko-saudyjska współpraca gospodarcza	13
7.1.	Warunki dostępu do rynku	15
7.2.	Handel z Polską	16
7.3.	Obroty handlowe Polski z Arabią Saudyjską w latach 2000-2005	17
7.4.	Konkurencyjność polskiej oferty eksportowej	19
7.5.	Branże i towary o największych możliwościach eksportowych	20
7.6.	Wnioski i perspektywy trwałych powiązań handlowych	23
8.	Warunki podróży i zamieszkania w Arabii Saudyjskiej	24
8.1.	Wiza	24
8.2.	Przepisy celne	25
8.3.	Zdolność płatnicza, meldunek, ubezpieczenia	26
8.4.	Bezpieczeństwo	26
8.5.	Szczepienia	26
8.6.	Opieka medyczna	26
8.7.	Informacje dla kierowców	27
8.8.	Podróżowanie po kraju	27
9.	Warto wiedzieć	27
10.	Rozumieć Arabów	28
10.1.	Religia	28
10.2.	Kobieta w Islamie	30
10.3.	Ubiór	31
10.4.	Interesy w krajach Islamu	31
10.5.	Podstawowe zasady etykiety arabskiej	32
11.	Ważne telefony i adresy	34
	Źródła	36

Przedmowa

Gospodarka Arabii Saudyjskiej jest oparta na nieskrępowanej, prywatnej przedsiębiorczości. Szacunek dla własności prywatnej, dowolność wyboru rodzaju i formy prowadzonej działalności gospodarczej oraz zachęcanie do prywatnych inwestycji wspomagających rozwój państwa, to podstawy zgodne z wartościami islamu i przestrzegane przez Królestwo Arabii Saudyjskiej. Jest to też kraj skrajnie konserwatywny w sferze obyczajowej i raczej mało demokratyczny.

Jest też jednym z najszybciej rozwijających się państw świata, ma najbardziej dynamiczną gospodarką wśród krajów arabskich.

Arabia Saudyjska jest bardzo atrakcyjnym partnerem biznesowym. Polska i Arabia Saudyjska mogą i powinny blisko współpracować i poprawiać obecny poziom wymiany handlowej. Po przystąpieniu Arabii do Światowej Organizacji Handlu znikają bariery, które wcześniej blokowały dostęp do tego rynku. Dane za I kwartał 2006 r. mówią o dalszym 34 proc. wzroście obrotów. Rynek saudyjski jest największym odbiorcą polskich towarów wśród wszystkich krajów regionu Zatoki. Powyższe dane sytuują również Arabię Saudyjską w gronie państw będących największymi pozazuropejskimi partnerami handlowymi Polski.

Arabia Saudyjska – podobnie jak ma to miejsce w przypadku wielu czołowych państw członkowskich UE – również dla Polski staje się jednym z ważniejszych rynków zbytu oraz źródłem znaczących inwestycji, a także cennym partnerem we współpracy na rynkach krajów trzecich. Priorytetowe znaczenie ma systematyczne zwiększanie wolumenu polskiego eksportu i rozszerzanie współpracy kooperacyjnej w formie wspólnych przedsięwzięć (joint venture) oraz przyciągnięcie znaczących inwestycji saudyjskich do Polski.

Materiał, który przekazujemy z pewnością zachęci Państwa do poznania bogatego rynku arabskiego i podjęcia współpracy z tym bardzo ciekawym krajem.

Centrum Promocji KIG dziękują Ambasadzie RP w Rijadzie, a zwłaszcza Panu Radcy B. Kisielowi i Departamentowi Międzynarodowych Stosunków Dwustronnych Ministerstwa Gospodarki za udostępnienie materiałów, które posłużyły do opracowania niniejszego skryptu.

I. Informacje ogólne o kraju

I.1 Podstawowe informacje

Arabia Saudyjska zajmuje 80% powierzchni Półwyspu Arabskiego. Jest to państwo w południowo-zachodniej Azji, na Półwyspie Arabskim, nad Morzem Czerwonym i Zatoką Perską. Na północy graniczy z Jordanią (744 km), Irakiem (814 km) i Kuwejtem (222 km), na wschodzie z Katarą (60 km), na południowym wschodzie ze Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi (457 km) i Omanem (676 km), na południu z Jemenem (1458 km).

Stolica: Rijad

Większe miasta: Rijad, Dżudda,

Mekka i Medyna

Powierzchnia: 1 960 522 km²

Język urzędowy: arabski

Języki używane: arabski, angielski

Jednostka monetarna:

riyal saudyjski (SAR),

1 USD – 3.75 SAR,

1 PLN – 1.23 SAR

Liczba ludności: 26,4 mln

Religia państwowa: islam

Strefa czasowa: UTC +3

Kod telefoniczny: +966

Arabia Saudyjska należy m.in. do organizacji:

- AFESD – Arabski Fundusz Rozwoju Socjalnego i Gospodarczego
- Liga Państw Arabskich
- NAM (Non Aligned Movement) – Ruch Państw Niezaangażowanych
- WTO – Światowa Organizacja Handlu
- OAPEC – Organizacja Arabskich Krajów Eksportujących Ropę Naftową
- OPEC – Organizacja Krajów Eksportujących Ropę Naftową
- ABEDA – Arab Bank for Economic Development in Africa
- OPCW – Organizacja do spraw Zakazu Broni Chemicznej

1.2 Ludność, religia oraz zwyczaje panujące w Arabii Saudyjskiej

Pierwotną ludność stanowią Arabowie saudyjscy (82%), Arabowie jemeńscy (9,6%), Arabowie (3,4%). Około 2-3 mln stanowią pracownicy cudzoziemscy, zatrudnieni głównie w przemyśle naftowym (Amerykanie, Europejczycy, Egipcjanie) oraz w usługach i rolnictwie (Azjaci). Przyrost naturalny jest jednym z największych 2,31 (2005) na świecie. Średnia długość życia: mężczyźni 73 lata, kobiety 77 lat. Ludność liczy ponad 26 milionów w tym ponad 5,5 mln obcokrajowców (czerwiec 2005). Przede wszystkim zamieszkałe są wybrzeża Zatoki Perskiej i Morza Czerwonego (81% ogółu ludności). Ludzie w Arabii zajmują się głównie przemysłem, o wiele mniejsza grupa trudni się rolnictwem. Panuje też duże bezrobocie. Brak obowiązku uczęszczania do szkół, pomimo bezpłatnej edukacji, powoduje, że około 50% mieszkańców Arabii to analfabeci.

Życie w Arabii Saudyjskiej jest całkowicie podporządkowane religii islamskiej, obowiązuje surowe prawo koraniczne, które reguluje postępowanie Saudyjczyków. Muzułmanie stanowią 98,8% ludności; chrześcijanie 0,8%, inni 0,6%. Arabskie słowo „islam” oznacza „podporządkowanie” i pochodzi od słowa „pokój”. W kontekście religijnym oznacza całkowite podporządkowanie się woli Boga. Inne religie są zabronione, co m.in. oznacza zakaz publicznego odprawiania przez ich wyznawców nabożeństw i noszenia innych niż muzułmańskie symboli religijnych (dotyczy to m.in. krzyży i Biblii). Innowercom nie wolno wchodzić do meczetów.

1.3 Klimat, warunki geograficzne oraz bogactwa naturalne

Arabię Saudyjską w większej części zajmuje rozległy, pustylny Płaskowyż Centralny ograniczony na zachodzie górami zrębowymi Dżabal al-Hidżaz i Asir i opadający stopniami na wschód ku Zatoce Perskiej, oraz pustynie kamieniste, żwirowe i piaszczyste. Na północy znajduje się Wielki Nefud, na wschodzie Mały Nefud, na południu Ar-Rub al-Chali, największa pustynia piaszczysta na Ziemi. Wzdłuż wybrzeża znajdują się wyspy (największa Farasan) i rafy koralowe. Średnia temperatura w styczniu 10-18°C (na północy częste przymrozki), w lipcu 30-34°C. Maksymalne temperatury sięgają powyżej 50°C. Opady sporadyczne, na południu deszcze nie padają przez wiele lat. Duże znaczenie mają wody podziemne (artezyjskie i subartezyjskie). Roczna suma opadów atmosferycznych waha się w granicach 20-70 mm. Wiosną i latem wieje suchy gorący pustylny wiatr chamman, powodujący burze piaskowe i pyłowe. W zachodniej i północno-zachodniej części występują zwietrzałe pokrywy law wulkanicznych, zwane harra. Roślinność pustylna, w środkowej części zarośla saksaułu. Na pustyniach piaszczystych po sporadycznych opadach pojawia się krótkotrwała pokrywa zielna, natomiast w bezodpływowych zagłębieniach występują słonorośla.

1.4 Polityka i problemy międzynarodowe

Królestwo Arabii Saudyjskiej jest dziedziczną monarchią absolutną. Do króla należy władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza.

Państwo nie posiada konstytucji. Od 1993 r. istnieje Ustawa Zasadnicza, określająca uprawnienia rządu oraz obowiązki króla. Władza wykonawcza należy do rządu, na czele którego stoi król. Organem doradczym głowy państwa jest Rada Konsultacyjna. Działalność partii politycznych jest zakazana.

Prawo islamu zawsze było i jest źródłem systemu rządów Arabii Saudyjskiej, dlatego też obowiązujące kodeksy cywilne oparte są na jego zasadach. Określa ono naturę i charakter państwa, jego cele i obowiązki, jak również wzajemne stosunki rządu i jego obywateli.

Arabia Saudyjska nie jest państwem demokratycznym i nic nie wskazuje by Królestwo miało się reformować. Niemniej jednak obywatele są objęci największym na świecie pakietem usług socjalnych. Ponadto Arabia Saudyjska jest pierwszym sojusznikiem Stanów Zjednoczonych w świecie arabskim. W sferze obyczajowo-politycznej obowiązuje skrajny konserwatyzm.

Po uregulowaniu sporu granicznego z Katarą, aktualnie trwają negocjacje ustalające przebieg i statut granicy ze Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi. Również proces ustalania granicy jemeńsko-saudyjskiej dobiega końca, mimo oporu plemion koczowniczych.

2. Gospodarka

Królestwo Arabii Saudyjskiej jest największą gospodarką regionu i Świata Arabskiego. Odgrywa ważną rolę w światowej gospodarce, w której jest klasyfikowana na 20 miejscu wśród eksporterów i 39 wśród największych importerów na świecie.

Arabia Saudyjska jest bardzo atrakcyjnym partnerem biznesowym, w Polsce dotychczas słabo docenianym. Rozumiejąc to rząd rozważa zorganizowanie tam wystawy narodowej w 2007 r.

PKB na jednego mieszkańca wynosi 13600 USD – jest to jeden z najwyższych wskaźników na świecie.

2.1 Przemysł wydobywczy

Nie są aktualnie dostępne dane na temat poszczególnych gałęzi przemysłu Arabii Saudyjskiej. Są one ściśle powiązane z przemysłem wydobywczym ponieważ gospodarka kraju oparta jest na eksploatacji i przetwórstwie ropy naftowej, która stanowi 1/4 zasobów światowych oraz gazu ziemnego.

Arabia Saudyjska zajmuje pierwsze miejsce na świecie w wydobyciu ropy naftowej (9,5 mln baryłek, w 2005 r.) i dziewiąte w wydobyciu gazu (56,4 mld m³). Jako lider OPEC inspirował podwyższenie cen ropy, poprzez ograniczenie jej wydobycia.

Rozpoznane zasoby ropy naftowej w Arabii są obliczane na około 264 mld baryłek, z czego dwie trzecie stanowią gatunki „light” i „extra light”, natomiast pozostałe złoża są zaliczane do gatunków „medium” i „heavy”. Na terytorium Arabii Saudyjskiej znajduje się około 80 pól eksploatacyjnych ropy naftowej i towarzyszącego jej gazu, z ponad 1000 odwiertów wydobywczych. Aktualne zdolności wydobywcze Arabii

---

wynoszą około 11 mln baryłek dziennie, a jej średnie wydobycie wynosiło na przestrzeni 2005 r. około 10 mln. Minister ds. Ropy Naftowej wielokrotnie w latach 2004-2005 oświadczał, iż Arabia jest w stanie zwiększyć wydobycie do wys. 13-15 mln b/d w przypadku zaistnienia takiej potrzeby rynkowej oraz utrzymać ten poziom przez około 50 lat.

Zasoby gazu naturalnego w Arabii są oceniane na ponad 200 bilionów m³ – czwarte miejsce po Rosji, Iranie i Katarze. Ponad 60% zasobów znajduje się w złożach towarzyszących polom naftowym. Wydobycie gazu naturalnego jest oceniane na około 60 mld m³ rocznie. W chwili obecnej praktycznie cała produkcja gazu jest zużywana na wewnętrzne potrzeby.

Ponadto eksploatuje się sól kamienną, surowce skalne, złoto.

2.2 Rolnictwo

Użytki rolne, w większości sztucznie nawadniane, stanowią 40% powierzchni kraju. Produkcja żywności nie zaspokaja potrzeb ludności – ponad 50% stanowi żywność importowana. Uprawiana jest pszenica, jęczmień, daktyle, kawa, kakaowiec, sorgo, proso, kukurydza, owoce cytrusowe i warzywa. Saudyjczycy hodują owce, kozy i wielbłądy na półpustynnych pastwiskach oraz bydło i drób na farmach. Rozwinięte jest rybactwo. Po wojnie irackiej (1991 r.) skażenie wód spowodowało zanik połowów pereł i koralii.

2.3 Usługi

Jako jedno z najbogatszych państw świata Arabia Saudyjska ma rozbudowany system świadczeń socjalnych; szkolnictwo, służba zdrowia, komunikacja są nieodpłatne. Handel, poza tradycyjnymi bazarami opiera się na sieci supermarketów. Rozwinięta jest turystyka, głównie pielgrzymkowa Arabów do Mekki i Medyny.

2.4 Struktura zatrudnienia

Okolo 2-3 mln ludności stanowią pracownicy cudzoziemscy, zatrudnieni głównie w przemyśle naftowym (Amerykanie, Europejczycy, Egipcjanie) oraz w usługach i rolnictwie (Azjaci). Struktura zatrudnienia w Arabii Saudyjskiej kształtuje się następująco:

- usługi – 28,6%,
- przemysł – 67,2%,
- rolnictwo – 4,2%.

2.5 Miasta przemysłowe

Charakterystycznym dla gospodarki Arabii Saudyjskiej są tworzone miasta przemysłowe. Stwarzają one szanse, również dla polskich przedsiębiorców dostarczania tam usług i materiałów. Dają również możliwość zatrudnienia ponieważ gospodarka Arabii Saudyjskiej w przeważającej części opiera się na pracy cudzoziemców.

Polityka gospodarcza Królestwa zakłada koncentrowanie na branżach, które pożytkują bogate złoża surowców, jak również ma na celu zapewnienie trwałego rozwoju nienaftowych sektorów przemysłu.

Petrochemia i inne bazujące na ropie branże zostały skupione w nowych miastach przemysłowych. Zakłady przemysłowe w tych ośrodkach wykorzystują gaz naturalny, który wcześniej był spalany, jak również produkty naftowe pochodzące z rafinerii. Uzyskana w ten sposób produkcja jest wykorzystywana przez sektor pozanaftowy. Koncentracja zakładów na wybranych obszarach ułatwia ponadto zapewnienie miastom przemysłowym niezbędnych usług, jak dostawy wody, energii elektrycznej i transportu.

Miasta przemysłowe rozmieszczone są na terenie całego Królestwa. Wyboru ich lokalizacji dokonano mając na uwadze bliskość zasobów surowców naturalnych oraz łatwość dostępu do rynków krajowego i zagranicznych. Wszystkie miasta przemysłowe spełniają wysokie wymagania ochrony środowiska naturalnego.

Dwa najważniejsze to Dżubail nad Zatoką Arabską i Janbu nad Morzem Czerwonym. Dżubail jest największym spośród miast przemysłowych, gdzie pracują dziesiątki tysięcy robotników. W mieście ulokowane są zakłady przemysłowe, odsalarnia wody, port morski oraz instytut kształcenia zawodowego i college. Janbu jest także ważnym ośrodkiem przemysłowym, z nowoczesnym portem, z którego eksportuje się produkty wytwarzane zarówno w tym mieście, jak i w innych regionach kraju. Znajdują się tam ponadto, duże rafinerie, przemysłowy kompleks petrochemiczny oraz szereg zakładów produkcyjnych.

Głównym twórcą i organizatorem miast przemysłowych był SABIC (Saudi Arabian Basic Industries Corporation), który odgrywał i odgrywa ważną rolę w procesie stymulowania sektora prywatnego do większego udziału w rozwoju państwa. Stworzony w 1976 r., jako spółka skarbu państwa o kapitale początkowym w wysokości 2,7 miliarda USD, SABIC szybko stał się „kręgosłupem” udanego procesu industrializacji Arabii Saudyjskiej, a wartość zainwestowanego w firmę kapitału wynosi obecnie blisko 30 miliardów USD. Do rządu saudyjskiego należy 70 procent przedsiębiorstwa, a pozostałe 30 procent do udziałowców z 6 krajów należących do GCC (Gulf Cooperation Council).

Do 1994 r. SABIC miał już 15 zakładów przemysłowych w Dżubail, Janbu i Dżuddzie, a jego roczna produkcja do 2002 osiągnęła wysokość 40,6 milionów ton chemikaliów, plastików, gazów przemysłowych, stali i innych materiałów. Oczekuje się, że wielkość ta w 2010 r. przekroczy 48 milionów ton. Produkty te są sprzedawane na krajowym i zagranicznych rynkach, a zysk netto ze sprzedaży firmy SABIC w pierwszej połowie 2003 r. osiągnął wartość 850,7 miliona USD, co stanowi wzrost o 224 procent w stosunku do wyników osiągniętych w poprzednim roku. Pozostałe produkty SABIC są wykorzystywane jako surowce przez wspierające gałęzie przemysłu produkujące dobra konsumpcyjne. Zakłady te, w całości należące do sektora prywatnego, produkują liczne artykuły konsumpcyjne i przemysłowe.

Więcej informacji stronie www.sabic.com.

3. Przekształcenia strukturalne

W dniu 11 grudnia 2005 r., po 12 latach od rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych, Arabia Saudyjska została przyjęta w poczet członków WTO. Arabia Saudyjska zobowiązała się do eliminacji wszelkich pozataryfowych barier handlowych, które nie znajdują uzasadnienia w zasadach funkcjonowania WTO, zachowując prawo do ograniczenia eksportu i importu niektórych towarów i usług, m.in. ze względu na ochronę moralności publicznej, życia i zdrowia obywateli i narodowych interesów bezpieczeństwa.

Przystąpienie do WTO spowodowało wcześniejsze zmiany w prawie pracy i prawie inwestycyjnym. Zapowiedziano wprowadzenie legislacji dotyczącej rozstrzygania sporów biznesowych, zapewnienie transparentności i odpowiedzialności w życiu gospodarczym.

Ważnym wydarzeniem w gospodarce saudyjskiej w 2005 r. było powołanie Rady Ochrony Konkurencji pod przewodnictwem Ministra Handlu i Przemysłu Arabii Saudyjskiej H. Yamaniego.

3.1 Wsparcie sektora prywatnego przez rząd

Rząd odgrywa istotną rolę w rozwoju przemysłowym i gospodarczym kraju. Ministerstwo Planowania uczestniczyło w procesie formułowania pięcioletnich planów rozwoju, które definiowały długoterminowe cele polityki gospodarczej. Ministerstwo Finansów i Gospodarki Narodowej nadzoruje realizację przyjętej polityki gospodarczej. Bank Centralny SAMA odpowiada za prowadzenie polityki pieniężnej kraju.

Chcąc ułatwić rozwój sektora prywatnego w strukturze gospodarki, rząd powołał pięć wyspecjalizowanych instytucji kredytowych, które stwarzają nowe możliwości dla tych Saudyjczyków, którzy dotąd nie byli w stanie konkurować na rynku. Instytucje te udzieliły wielu kredytów obywatelom saudyjskim, potrzebnym do realizacji projektów inwestycyjnych w rolnictwie, przemyśle i budownictwie.

W 1974 r. SIDF – Saudyjski Fundusz Rozwoju Przemysłu, był pierwszą agencją rządową powołaną dla zapewnienia nieoprocentowanych, łatwych do uzyskania kredytów, dzięki którym saudyjscy biznesmeni byli w stanie otwierać nowe zakłady i fabryki.

Kredyty te mogą być wykorzystywane do współfinansowania budowy nowych fabryk do 50% ich wartości. SIDF pomógł w stworzeniu tysięcy nowych fabryk i rozbudowie setek już istniejących.

Od momentu powstania w 1963 r., Saudyjski Bank Rolnictwa zapewniał pożyczki na projekty związane z rolnictwem, maszyny rolnicze i dostosowanie produkcji do norm i wymagań. Fundusz Rozwoju Budownictwa od 1974 r. finansował budowę obiektów mieszkalnych i komercyjnych, oferując wyjątkowy program nieoprocentowanych pożyczek z terminem spłaty do 25 lat. Uruchomiony w 1971 r. Fundusz Inwestycji Publicznych oferuje kredyty dla publicznych i częściowo publicznych korporacji. Saudyjski Bank Kredytowy został utworzony w 1973 r. w celu zapewnienia dostępu do kredytów osobom prywatnym.

Dodatkowo oprócz wyspecjalizowanych instytucji kredytowych, rząd oferuje szereg zachęt dla sektora prywatnego. Zdecydowana redukcja obciążeń pracodawców,

---

wprowadzona na początku 1992 r., stanowczo obniżyła koszty operacyjne i koszty produkcji dla firm prywatnych, czyniąc ich produkty bardziej konkurencyjnymi w stosunku do towarów zagranicznych. Prywatni przedsiębiorcy uzyskali także dostęp do systemu informacji rządowej, dzięki któremu lokalni producenci mogli lepiej poznać rynek i jego potrzeby.

Agencje rządowe takie jak Saudyjski Dom Konsultacyjny, zastąpiony w kwietniu 2000 r. przez Saudyjską Agencję Inwestycji (SAGIA), oferują bezpłatne konsultacje i wsparcie oraz publikują listy potencjalnych dziedzin gospodarczych, na produkcję których istnieje duże zapotrzebowanie w Arabii Saudyjskiej. We wrześniu 2000 r. SAGIA otworzyła swoje centra obsługi, oprócz już istniejącego w Rijadzie, w Dżudzie i Dammanie.

Również przetargi na zamówienia publiczne ogłaszane przez rząd są przeprowadzane w sposób preferencyjny dla produktów i firm saudyjskich. Dodatkowo saudyjskie firmy są zwolnione z płacenia ceł w imporcie urządzeń i materiałów wykorzystywanych w procesie produkcji. W celu ułatwienia napływu nowoczesnych technologii i rozwoju sektora prywatnego, rząd oferuje różnego typu zachęty dla firm zagranicznych, aby przyciągnąć je do tworzenia joint ventures z firmami saudyjskimi. Daleko idące, nowe regulacje dotyczące inwestycji, wprowadzone w 2000 r., zapewniły także zagranicznym inwestorom nowe możliwości i usunęły wcześniejsze utrudnienia. W efekcie proinwestycyjnej polityki rządu PKB w 2002 r. wyniósł 186 miliardów USD, co oznacza wzrost o 0,7 procenta w stosunku do roku poprzedniego, wartość produkcji w sektorze prywatnym w tym samym okresie wzrosła o 4,2 procent. Dobra przemysłowe wytwarzane przez sektor prywatny stanowią 25 procent produkcji, z czego około 20 procent jest eksportowane.

Mimo, iż bezpośrednio inwestycje zagraniczne napływały do Arabii Saudyjskiej przez ponad 40 lat w oficjalnych statystykach nie rejestrowano tego faktu. Do największych inwestorów zaliczają się: Japonia, USA, Francja, Bahrajn, Niemcy, Liban, Kanada, Wielka Brytania. Oczekuje się zwiększonego napływu inwestycji zagranicznych w wyniku wprowadzenia bardziej liberalnych przepisów regulujących te kwestie. Wynika to z konieczności dostosowania do wymagań WTO. Władze Arabii Saudyjskiej prowadzą aktywną promocję zmierzającą do przyciągnięcia kapitału zagranicznego m.in. w USA, Francji, Niemczech, W. Brytanii. Planowane są nowe projekty w infrastrukturze, w sektorze petrochemicznym, gazowym, energetyce i gospodarce wodnej, telekomunikacji, turystyce.

3.2 Działalność gospodarcza w Arabii Saudyjskiej

W przypadku spisania kontraktu czy też zatrudnienia, prawo wymaga, by umowy były sporządzane w języku arabskim. W razie konfliktu na tle interpretacji takiego dokumentu nie są brane pod uwagę ustne ustalenia lub inne odrębne uzgodnienia. Zainteresowane osoby przed podpisaniem umowy powinny się zatem zapoznać z wiarygodnym tłumaczeniem. Zerwanie przez pracownika umowy o pracę może oznaczać nałożenie poważnej grzywny, którą należy uiścić przed opuszczeniem kraju. Zmiana pracodawcy wymaga zgody poprzedniego. Ewentualne rozstrzyganie konfliktów na

---

drodze sądowej łączy się z reguły z koniecznością zaangażowania adwokata oraz tłumacza.

Niektóre rady można znaleźć na www.us-saudi-business.org – Doing Business in Saudi Arabia oraz na www.saudia-online.com/businessguide.htm.

4. Sektor finansowy

Saudi Arabian Monetary Agency (SAMA) – Centralny Bank Królestwa Arabii Saudyjskiej funkcjonuje od 1952 roku. Bank centralny pełni w gospodarce trzy ważne funkcje: jest centralnym bankiem państwa, emitentem pieniądza oraz bankiem nadrzędnym dla innych banków. **Informacje na temat SAMA znajdują się na stronie www.sama-ksa.org/indexe.htm.**

Banki komercyjne zanotowały niebywały wzrost na drodze rozwoju gospodarczego kraju. Obecnie na terenie Królestwa działa 9 banków komercyjnych, mających swoje placówki na terenie całego kraju. Szybki wzrost wartości depozytów pozwolił systemowi bankowemu na odegranie pierwszoplanowej roli w zarządzaniu zasobami finansowymi, w procesie wspierania i rozwoju działalności sektora prywatnego.

National Commercial Bank jest pierwszym komercyjnym bankiem, działającym w Rijadzie, istnieje od 1953 roku. **Szczegółowe informacje na temat banku znajdują się na stronie www.alahli.com.**

Ważniejsze banki:

- Riyad Bank, Riyad
- Saudi American Bank, Riyad
- Al Rajhi Banking and Investment Corp., Riyad
- Saudi British Bank, Riyad
- Arab National Bank, Riyad
- Al Bank Al Saudi Al Fransi, Abha
- Saudi Hollandi Bank, Riyad
- Al-Jazeera Bank, Riyad

W Arabii Saudyjskiej występuje również islamski system bankowy. Bankowość islamska jest swoistym zjawiskiem gospodarczym. Specyfika tego zjawiska polega na tym, że globalna sieć islamskich banków, domów inwestycyjnych i innych instytucji finansowych, zaczęła być tworzona na podstawie reguł finansowych opisanych w Koranie i według tradycji Proroka sprzed 14 stuleci. Najważniejszą cechą bankowości islamskiej jest brak oprocentowania, dążenie do równiejszej i bardziej sprawiedliwej dystrybucji przychodów i zasobów, a także równy udział w gospodarce. Islamskie banki na całym świecie wynalazły wiele produktów finansowych, opartych na islamskich zasadach bankowości dotyczących podziału ryzyka i zysków.

Działalność bankowa, a także szereg instrumentów finansowych jest udoskonalanych, tak aby spełniały wymagania islamskiej doktryny i aby zapewniały uzyskiwanie odpowiednich dochodów dla inwestorów. Obszary w których banki islamskie są najbardziej aktywne to handel, finansowanie nabywania dóbr i dzierżaw. W Arabii Saudyjskiej działa Islamski Bank Rozwoju. Islamskie instytucje finansowe mają swoje przedstawicielstwa m.in. w Australii, Danii, Gwinei, Kuwejcie, Jordanii, Londynie, Szwajcarii, Sudanie, Dubaju, Turcji, Tunezji, RPA, Arabii Saudyjskiej, Malezji, Luksemburgu, Liechtenstein, na Filipinach i Wyspach Bahama.

Polityka finansowa i monetarna Królestwa pozwoliła na utrzymanie stabilności cen, a także na stabilny kurs wymiany krajowej waluty (rijala) do dolara amerykańskiego na poziomie 3,745 SR, który został przyjęty w połowie lat 80-tych.

Giełda papierów wartościowych nieformalnie istnieje od 1954 roku. Na podstawie nowo przyjętego prawa regulującego obroty papierami wartościowymi w czerwcu 2003 r. utworzono Saudyjską Giełdę Papierów Wartościowych (<http://www.tadawul.com.sa>), funkcjonującą jako jednostka sektora prywatnego. Kapitalizacja giełdy wyniosła ponad 127 miliardów USD, co potwierdza, że Arabia Saudyjska jest największym rynkiem w regionie i jednym z największych w gronie rynków wschodzących (rozwijających się), mimo że liczba firm notowanych na giełdzie była stosunkowo niewielka i wynosiła 65 firm.

5. Handel zagraniczny i rozwój gospodarczy

Arabia Saudyjska eksportuje głównie ropę naftową i produkty pochodne (90%), importuje maszyny (23%), energię elektryczną (26%), pojazdy (22%), artykuły żywnościowe (18%). Głównymi partnerami handlowymi są: USA, Japonia, Niemcy, Singapur, Tajwan, Francja, Korea Południowa.

Obroty handlowe z zagranicą – eksport: 113 mld USD, import: 36,21 mld USD (2004). Saudyjski eksport ropy naftowej wynosi około 8,5 mln b/d. Głównym indywidualnym odbiorcą jest USA – 18%, a największym grupowym odbiorcą są państwa Azji na które przypada ponad 60% eksportu, zwłaszcza Chiny – 16%, Japonia 14%, Korea Południowa – 11%, Tajwan – 4,5%, Singapur – 4,1%. Do państw europejskich trafia mniej niż 15% saudyjskiego eksportu.

Długoterminowe prognozy Międzynarodowej Agencji Energetycznej (IEA) przewidują podwojenie światowego zapotrzebowania na ropę naftową do 2030 r. oraz dalszy wzrost znaczenia Arabii jako jednego z głównych dostawców tego surowca w skali globalnej. Stabilna sytuacja gospodarcza w 2005 r. była pochodną wzrostu cen ropy naftowej i zwiększonego jej wydobycia przez Arabię Saudyjską – średnio około 10 mln b/d. Saudi Aramco zaplanowało nakłady w wysokości 50 mld USD na zwiększenie mocy wydobywczych do poziomu 12,5 mln b/d do 2009 r. Jednocześnie ogłoszono plany rozbudowy rafinerii w Ras Tanura i Rabigh oraz budowy nowej rafinerii w Yanbu.

W ocenie władz Arabii główną przyczyną destabilizacji światowego rynku paliw jest brak mocy przerobowych ropy naftowej w skali globalnej. Drugą dźwignią rozwoju gospodarczego Arabii w 2005 r. był sektor petrochemiczny. Firma Saudi Arabian Basic Industries Corporation (SABIC) poinformowała o planach zainwestowania ponad 70 mld USD w ciągu najbliższych 15 lat, w tym 20 mld USD w latach 2006-2008, w celu zwiększenia produkcji z poziomu 46 mln ton w 2005 r. do wysokości 64 mln ton w 2008 r. SABIC jest obecnie I I pod względem wielkości światowym producentem produktów petrochemicznych.

W 2005 r. m.in. w wyniku finalizacji procesu akcesyjnego Arabii do WTO nastąpiła intensyfikacja reform ekonomicznych, prowadzonych od końca lat 90-tych. Mają one na celu zmniejszenie zależności od sektora naftowego i budowę nowych gałęzi przemysłowych poprzez aktywny interwencjonizm państwowy i rozwój saudyjskiego sektora prywatnego oraz import nowoczesnych technologii. Planowane inwestycje to: rozbudowa miast przemysłowych Yanbu i Jubail, budowa nowego miasta portowego w Rabigh; połączenie kolejowe między portami Morza Czerwonego i Zatoki Perskiej.

6. Stosunki Arabii Saudyjskiej z UE

Stosunki Arabii Saudyjskiej z Unią Europejską kształtowane są na bazie podpisanego w 1989 r. Porozumienia o Współpracy (Co-operation Agreement) z regionalną organizacją współpracy krajów Zatoki Perskiej (obejmującą Arabię Saudyjską, Bahrajn, Katar, Kuwejt, Oman, i Zjednoczone Emiraty Arabskie) – Rada Współpracy Państw Zatoki Perskiej (Gulf Co-operation Council – GCC). Jako podstawowe cele współpracy w umowie zdefiniowano działania na rzecz tworzenia warunków rozwoju wymiany handlowej (trade facilitation) oraz wspieranie wzrostu stabilności w Regionie Zatoki, stanowiącym strategiczną część świata. Umowa ustanowiła grupy robocze działające w obszarach: kooperacji przemysłowej, energii i ochrony środowiska. W 1996 r. działaniami grup roboczych objęto dodatkowe obszary, zaliczone do tzw. obszarów zdecentralizowanej współpracy: współpracę uczelni akademickich, w zakresie przedsiębiorczości i współpracę mediów.

Porozumienie o współpracy przewiduje zawarcie umowy o wolnym handlu.

UE czyniła starania by zakończyć negocjacje w 2005 r., jednak ze względu na m.in. brak znajomości niektórych zagadnień przez kraje GCC (np. usługi są znane tylko Bahrajnowi – zobowiązania wobec USA w dwustronnej umowie i Arabii Saudyjskiej – zobowiązania w protokole akcesji Arabii do WTO) podpisanie umowy zostało odłożone w czasie.

Eksport Arabii Saudyjskiej do UE (16,1 mld €) stanowił w 2004 r. roku 1,57% całego importu UE (w 2003 r. – 1,38%). Dawalo to Arabii 14 miejsce na liście eksporterów do UE.

Z kolei eksport UE do Arabii Saudyjskiej (12,6 mld €) stanowił w 2004 r. 1,30% całego eksportu UE (w roku 2003 – 1,55%), co oznacza 21 pozycję na liście odbiorców towarów unijnych.

Podstawowa struktura towarowa eksportu UE przedstawia się następująco:

- maszyny, urządzenia mechaniczne i elektryczne oraz środki transportu – 51%,
- produkty chemiczne – 12%,
- żywność – 6%,
- wśród pozostałych produktów eksportowanych z UE do krajów GCC istotną pozycją są urządzenia medyczne i farmaceutyki.

Podstawowa struktura towarowa importu UE z krajów GCC przedstawia się następująco:

- ropa naftowa – 69%,
- maszyny – 8%,
- wyroby chemiczne – 7%,
- wśród pozostałych produktów importowanych przez UE z krajów GCC istotną pozycją są podzespoły i komponenty dla przemysłu motoryzacyjnego oraz odzież.

Inwestycje UE w całym Regionie Zatoki (wliczając Jemen i Irak) w roku 2001 wyniosły 1,1 mld €, co oznaczało odwrócenie tendencji spadkowych z lat 1999-2000, podczas gdy inwestycje krajów Regionu Zatoki w UE osiągnęły poziom 1,2 mld €.

7. Polsko-saudyjska współpraca gospodarcza

W okresie powojennym Polska nie utrzymywała stosunków dyplomatycznych z Arabią Saudyjską. Zostały one nawiązane dopiero w dniu 3 maja 1995 r. poprzez podpisanie protokołu w siedzibie ONZ przez Ambasadorów Polski i Arabii Saudyjskiej. Od 1998 r. funkcjonuje w Rijadzie Ambasada RP, zaś jesienią 2001 r. dokonano oficjalnego otwarcia placówki saudyjskiej w Warszawie.

W dniu 11 października 2003 r. podpisana została, w trakcie pobytu w Arabii Saudyjskiej polskiej rządowej delegacji gospodarczej, Umowa Ramowa o współpracy w dziedzinie gospodarki, handlu, inwestycji, techniki, kultury, turystyki, młodzieży i sportu, dająca traktatowe podstawy rozwoju stosunków.

W 1995 roku przedłożono stronie saudyjskiej projekty umów o popieraniu i ochronie inwestycji oraz o cywilnym transporcie lotniczym. Strona saudyjska potwierdziła wolę ich podpisania. Zgłaszane przez Polskę projekty umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania nie spotkały się z przychylnym przyjęciem. Władze saudyjskie argumentowały swoje stanowisko znacznymi różnicami w systemach podatkowych oraz brakiem podobnych regulacji w swych stosunkach z zagranicą.

Prowadzone są też działania na rzecz wypracowania, w oparciu o wspólną deklarację właściwych ministrów gospodarki z obu krajów, mechanizmu regularnych konsultacji

gospodarczych pomiędzy Polską i Arabią Saudyjską. W przeszłości Polska jednostronnie przyznała Arabii Saudyjskiej klauzulę największego uprzywilejowania.

Podpisanie komunikatu o nawiązaniu stosunków dyplomatycznych w 1995 r. nie rozwiązało problemów z uzyskiwaniem wiz wjazdowych. Było to przyczyną fiaska wielu planów organizacji misji informacyjno-handlowych, czy szerszego udziału firm polskich w targach i wystawach organizowanych na terenie Arabii Saudyjskiej.

Jesienią 1999 roku podjęte zostały rozmowy na temat maksymalnego usprawnienia procedury wizowej dla obywateli polskich udających się do Arabii oficjalnie oraz w celach biznesowych. Od tego czasu, także w związku z otwarciem w Warszawie Ambasady Arabii Saudyjskiej sytuacja uległa zdecydowanej poprawie.

Duże znaczenie dla rozwoju wzajemnej współpracy ma również podjęta w 1999 roku przez władze saudyjskie decyzja zezwalająca firmom państwowym i prywatnym na rekrutację specjalistów z państw Europy Środkowo-Wschodniej, w tym z Polski.

W ostatnich kilku latach notujemy rosnące zainteresowanie nawiązaniem kontaktów i podjęciem bezpośredniej współpracy gospodarczej i handlowej ze strony polskich i saudyjskich podmiotów gospodarczych.

Do najważniejszych przedsięwzięć zaliczyć należy:

- misję gospodarczą polskich przedsiębiorców zorganizowaną przez KIG na którą wyjechały m.in. : Altrex, Dressta, Drewmebel, Elektrim Megadex, Instal-Rem, Polservice, Polski Koncern Naftowy, Recruitment International, Rolbo. Przedmiotem zainteresowania była: ropa naftowa i jej przetwórstwo, energetyka, maszyny i sprzęt budowlany, usługi inżynieryjne, medyczne, geologiczne i inne, technologie związane z sektorem ropy i energetyki, sektor żywnościowy, przemysł meblarski. Powstały wtedy Polsko-Saudyjska Rada Biznesu w RP i Saudyjsko-Polska Rada Biznesu w AS;
- ustalenie zasad współpracy w czasie wizyt rządowej delegacji gospodarczej z udziałem przedstawicieli Ministerstwem Gospodarki i Pracy, Infrastruktury, Skarbu Państwa, Nauki i Informatyki oraz szefów i wysokiej rangi przedstawicieli gospodarczych agencji rządowych (PALiIZ, ARP, POT). Z wizytą tą związana była, przebywająca w tym samym okresie w Arabii Saudyjskiej, a zorganizowana przez Krajową Izbę Gospodarczą, misja gospodarcza ponad 40 polskich przedsiębiorców;
- przeprowadzenie polsko-saudyjskiego Forum Gospodarczego w Krajowej Izbie Przemysłowej z udziałem wielosektorowej misji przedsiębiorców saudyjskich;
- wszczęcie procedur rejestracji w Arabii Saudyjskiej polsko-saudyjskich przedsiębiorstw joint-venture;
- zorganizowanie w czerwcu 2005 r. Polsko-Arabskiego Forum Gospodarczego podczas którego obecna była również reprezentacja Komitetu Rozwoju Handlu Międzynarodowego Arabii Saudyjskiej;
- przygotowanie przez KIG w listopadzie 2005 r. misji do Arabii Saudyjskiej. W jej składzie znalazły się takie firmy jak: AUTO-HIT (branża motoryzacyjna), BIATEL S.A. (telekomunikacja, IT), BOUCOM

- (gospodarka wodna), DRESSA S.A. (maszyny budowlane), Polimex Mostostal Siedlce (projekty inwestycyjne i budowlane), POLBUD-POMORZE (budownictwo), TUGEB POLBUD (budownictwo), VETOS-FARMA (farmaceutyki dla weterynarii, mieszanki paszowe). Uczestnicy misji wzięli udział w zorganizowanym z inicjatywy Ambasady RP w Rijadzie II Polsko-Saudyjskim Forum Inwestycyjnym (27.11.2005 r.), a także odbyli serię spotkań m.in. w Międzynarodowych Targach Rijadzkich, Agencji Rozwoju Rijadu, z przedstawicielami saudyjskich kół gospodarczych, przedstawicielami Saudi Aramco, Sabic, Petrokemyca, Królewskiej Komisji ds. Rozwoju Yanbu i Jubail.
- powołanie w listopadzie 2005 r. spółki BIATEL ARABIA (z udziałem BIATEL S.A. i firmy saudyjskiej ALMASHRIK Co.) działającej w branży telekomunikacyjnej i IT.

7.1 Warunki dostępu do rynku

Do utrudnień w wymianie handlowej wynikających ze strony saudyjskiej można zaliczyć:

- restrykcyjne podejście SASO (Saudi Arabian Standard Organization), stosującej kosztowne i długotrwałe procedury kwalifikacyjne dopuszczania artykułów spożywczych i medycznych do obiegu towarowego na rynku saudyjskim;
- zakaz importu wieprzowiny i wyrobów z wieprzowiny, alkoholu oraz szeroko interpretowany zakaz przywożenia publikacji sprzecznych z Islamem, co oznacza niejednokrotnie konieczność przygotowywania specjalnych materiałów promocyjnych i opakowań na rynek saudyjski;
- zróżnicowane traktowanie przez władze fiskalne firm zagranicznych (obowiązuje płacenie podatku dochodowego w wysokości 20%) i saudyjskich (płacą obowiązkowy „zakat” – podatek religijny w wysokości 7,5% od wartości obrotów);
- brak jednolitych przepisów regulujących ograniczony dostęp do sfery zakupów publicznych i do odpowiednich informacji oraz nie zawsze wystarczająca przejrzystość zasad regulujących ww. obszar działalności gospodarczej (jedynie główne koncerny państwowe – np. SABIC, SAUDI ARAMCO – działają zgodnie z odrębnymi regulacjami kompatybilnymi z praktyką czołowych firm światowych);
- złożone przepisy dotyczące zatrudnienia obcokrajowców i działalności gospodarczej oraz praktyka wizowa przy dłuższym pobycie obywateli posiadania tzw. sponsora saudyjskiego;
- brak rozwiniętego systemu dostępu do informacji handlowych i danych statystycznych, zwłaszcza w języku angielskim;
- stosunkowo wysokie koszty udziału w imprezach targowych i wystawienniczych na terenie Arabii (ceny stoisk, promocji towarów, biletów lotniczych i hoteli).

Większość powyższych barier i utrudnień jest stopniowo usuwana przez władze saudyjskie w ramach procesu reform dostosowawczych do wymogów WTO oraz liberalizacji działalności gospodarczej w Arabii. Jednakże, proces ten ma charakter długofalowy, a zmiany nie są jednolicie wdrażane przez poszczególne urzędy i instytucje saudyjskie.

Do barier subiektywnych należy zaliczyć słabą znajomość rynku oraz procedur handlowych (np. obowiązek uprzedniej rejestracji firm, chcących zostać dostawcami dla SAUDI ARAMCO i SABIC w ramach wewnętrznego systemu kwalifikacyjno-certyfikacyjnego).

W przypadku wielu polskich przedsiębiorstw występuje tendencja do udziału w misjach handlowych i targach w krajach sąsiadujących z Arabią. Często brakuje także woli długofalowego zaangażowania na rynku saudyjskim, gdzie jest to podstawowym warunkiem trwałego zaufania biznesowego oraz kontynuacji jednorazowo nawiązanych kontaktów.

Występuje także brak znajomości – szczególnie w kręgach rodzimego biznesu – znaczenia rynków państw naftowych. Najważniejszą przeszkodą jest jednak niska konkurencyjność wielu polskich wyrobów, w tym słaba jakość lub wysokie ceny prezentowanych ofert. Dochodzi do tego ograniczona znajomość języka oraz lokalnych przepisów i zwyczajów, znaczna odległość i brak bezpośrednich połączeń lotniczych (regularnych i morskich), a także przypadki złego traktowania biznesmenów przez funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz służb porządkowych.

7.2 Handel z Polską

Istniejący potencjał przemysłowo-ekonomiczny Polski i Arabii Saudyjskiej oraz rola obu krajów w międzynarodowych stosunkach gospodarczych, zwłaszcza Polski w ramach Unii Europejskiej oraz Arabii Saudyjskiej w ramach Rady Współpracy Państw Zatoki, jak i relatywnie wysoka komplementarność obu gospodarek, przemawiają za istotnym rozszerzeniem skali dwustronnej współpracy gospodarczej i wymiany handlowej, które rozwijają się dynamicznie od czasu nawiązania stosunków dyplomatycznych w 1995 r.

W latach 2004-2005 nastąpił rekordowy wzrost obrotów handlowych między Polską i Arabią Saudyjską, które osiągnęły wysokość ponad 220 mln USD w porównaniu do 95 mln USD w 2003 r. Było to przede wszystkim wynikiem dynamicznego przyrostu polskiego eksportu do poziomu 120 mln USD w 2004 r. oraz 100 mln USD w 2005 r. (a uwzględniając reeksport poprzez ZEA i Kuwejt – ok. 130 mln USD) w porównaniu do 66 mln USD w 2003r. Saudyjski eksport do Polski wzrósł skokowo z 29 mln USD w 2003 r. do wysokości 130 mln USD w 2005 r. (60 mln USD w 2004 r.), stając się ważnym źródłem zaopatrzenia surowcowego kraju. Dane za I kwartał 2006 r. (polski eksport – 33,4 mln USD; import – 31,2 mln USD) potwierdzają fakt, iż rynek saudyjski jest największym odbiorcą polskich towarów wśród wszystkich krajów regionu Zatoki. Powyższe dane HZ sytuują również Arabię Saudyjską w gronie państw będących największymi pozaeuropejskimi partnerami handlowymi Polski.

Arabia Saudyjska – podobnie jak ma to miejsce w przypadku wielu czołowych państw członkowskich UE – również dla Polski staje się jednym z ważniejszych rynków zbytu oraz źródłem znaczących inwestycji, a także cennym partnerem we współpracy na rynkach krajów trzecich. Priorytetowe znaczenie ma systematyczne zwiększanie wolumenu polskiego eksportu i rozszerzanie współpracy kooperacyjnej w formie wspólnych przedsięwzięć (joint ventures) oraz przyciągnięcie znaczących inwestycji saudyjskich do Polski.

7.3 Obroty handlowe Polski z Arabią Saudyjską w latach 2000-2005

w tys. USD

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2004/2000 w %
Eksport	44249	35640	67335	66889	119721	90482	270,6
Import	5562	12017	13909	28879	60970	120918	1096,2
Obroty	49811	47657	81244	95768	180691	211400	362,8
Saldo	38687	23623	53426	38010	58751	-30436	–

Źródło: GUS

Po niewielkim załamaniu się wzajemnych obrotów handlowych Polski z Arabią Saudyjską w 2001 roku ich wartość w latach 2002-2004 systematycznie wzrastała. I tak w 2001 roku wartość obrotów handlowych Polski z tym rynkiem wyniosła 47,7 mld USD, w 2002 roku 81,2 mld USD, w 2003 roku 95,8 mld USD i w 2004 roku 180,7 mld USD. Dynamika obrotów handlowych w analizowanym okresie wynosiła 362,8%. Wymiana handlowa między obu krajami w latach 2000-2004 charakteryzowała się wysoką nadwyżką polskiego eksportu nad importem. Jednak dynamika eksportu była ponad 3-krotnie mniejsza niż dynamika importu.

Najważniejsze grupy towarowe w polskim eksporcie do Arabii Saudyjskiej w 2005 roku:

- gotowe artykuły spożywcze, w tym m.in. gofry i wafle, przetwory spożywcze, wyroby cukiernicze – udział tej grupy towarowej w polskim eksporcie do Arabii Saudyjskiej stanowił 22%;
- metale nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych, w tym dwuteowniki, ceowniki z żeliwa lub stali niestopowej (21,3%);
- zwierzęta żywe, produkty pochodzenia zwierzęcego, w tym ser przetworzony, mleko i śmietana, masło (18,2%);
- urządzenia mechaniczne i elektryczne, w tym zespoły prądotwórcze (11,3%);
- wyroby różne, meble do siedzenia, meble drewniane (6,1%);

- ścier drzewny lub z innego włóknistego materiału, w tym podpaski higieniczne, papier workowy siarczanowy (5,9%);
- tworzywa sztuczne i wyroby pochodne, w tym opony (5,4%);
- produkty przemysłu chemicznego i przemysłu pokrewnego, w tym perfumy i wody toaletowe (4,6%).

Największy wzrost w 2005 roku odnotowano w eksporcie:

- gotowych artykułów spożywczych, o 40,6%;
- wyrobów różnych, o 55,9%;
- ścier drzewny, o 179%.

W wielu nastąpił spadek eksportu:

- metale nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych, o 56%;
- zwierzęta żywe, o 14%;
- urządzenia mechaniczne i elektryczne, o 11%;
- tworzywa sztuczne i wyroby z nich, o 19%.

Najważniejsze grupy towarowe w polskim imporcie z Arabii Saudyjskiej w 2005 roku to :

- tworzywa sztuczne i wyroby z nich, w tym polietylen, politereftan etylenu – udział tej grupy towarowej w polskim imporcie do Arabii Saudyjskiej stanowił 52,6%;
- produkty przemysłu chemicznego i przemysłu pokrewnego, w tym etery alifatyczne 40,7%;
- materiały i wyroby włókiennicze, w tym włókniny z włókien ciągłych chemicznych 4,9%.

Struktura towarowa polskiego importu z Arabii Saudyjskiej w 2005 roku była podobna do osiągniętej w roku poprzednim. W 2005 roku import towarów sztucznych i wyrobów z nich wzrósł aż o 1713%, a materiałów i wyrobów włókienniczych o 943%. Ożywiony dialog polityczny w połączeniu z kontaktami gospodarczymi sprawiają, iż Polska postrzegana jest przez biznes saudyjski jako kraj przyjazny, a także otwarty na kontakty handlowe i inwestycje saudyjskie oraz perspektywnie ważny z punktu widzenia saudyjskich interesów członek UE.

Dla Polski istnieją duże możliwości współpracy gospodarczej. W Arabii Saudyjskiej jest zapotrzebowanie na maszyny i urządzenia oraz usługi techniczne sektora elektroenergetycznego i gospodarki wodnej, sektora naftowego i gazowego, przemysłu stoczniowego i stalowego oraz rośnie import artykułów konsumpcyjnych (jego wartość w 2005 r. wyniosła ok. 50 mld USD i obejmował wszystkie grupy towarowe poza produktami petromechanicznymi).

Po trzech miesiącach 2006 r. eksport z Polski wyniósł 33,4 mln USD, co oznacza wzrost o 40% w stosunku do analogicznego okresu w ubiegłym roku, import zaś wyniósł 31,2 mln USD, co również oznacza wzrost o 34%.

7.4 Konkurencyjność polskiej oferty eksportowej

Polska jest zjawiskiem wciąż nowym na handlowej mapie Arabii Saudyjskiej – rezultaty walki o pozycję bardziej znaczącego partnera są i będą funkcją nie tylko naszej konkurencyjności oraz czasu, a wraz z jego upływem rosnącego zaufania, odgrywającego w tym rejonie świata dużą rolę, ale także konsekwentnego usuwania zidentyfikowanych barier współpracy.

Na konkurencyjność polskiego eksportu wpływa kilka istotnych czynników: cena, marka produktu, referencje użytkownika w krajach Bliskiego Wschodu, oferowane finansowanie lub kredyt kupiecki, termin dostawy i – w przypadku nieznanych dotąd na rynku produktów – gotowość dostarczenia darmowych próbek. Polska, podobnie jak inni nowi członkowie UE, jest postrzegana jako potencjalny dostawca towarów porównywalnych jakościowo z zachodnioeuropejskimi, jednakże po odpowiednio konkurencyjnych cenach.

W aspekcie cenowym na rynku saudyjskim, pozytywnie można ocenić konkurencyjność polskiej oferty eksportowej w takich grupach towarowych, jak: wyroby hutnicze, zwłaszcza stalowe; materiały budowlane, w tym drewniane panele podłogowe oraz drzwi i okna, płytki ceramiczne i szkło budowlane; urządzenia energetyczne i sprzęt elektryczny, meble i sprzęt oświetleniowy; artykuły spożywcze, zwłaszcza słodczyce, produkty mleczarskie oraz przetwory warzywne i owocowe, w tym dzemy, soki i koncentraty oraz herbaty owocowe i ziołowe; niektóre rodzaje sprzętu wojskowego i logistycznego (zwłaszcza telekomunikacyjnego), jak przede wszystkim w zakresie usług technicznych w sektorze ropy i gazu oraz energetycznym i stoczniowym, telekomunikacji i IT (w tym automatyki przemysłowej), a także budowlanym w zakresie montażu obiektów przemysłowych.

Konkurencyjność polskiej oferty jest gorsza w przypadku tych dziedzin, gdzie produkty chińskie (a także częściowo rosyjskie i ukraińskie) spełniają już podstawowe wymogi jakościowe (np. w przemyśle meblowym i elektrycznym).

Stosunkowo słaba promocja polskich marek wynika m.in. z częstego, nie zawsze uzasadnionego korzystania z usług zagranicznych pośredników, którzy sprzedają do krajów regionu polskie produkty pod własną marką. W przypadku wycofania się pośrednika z rynku, często niemożliwe jest nawet zidentyfikowanie producenta. Wynika to przede wszystkim z braku możliwości finansowych polskich producentów do poniesienia niemałych kosztów promocji swoich produktów na odległych rynkach i niewystarczającego wsparcia ze strony państwa. Doskonałą formą promocji polskich firm są targi i wystawy. Firmy polskie, uczestnicząc w poniżej wymienionych targach mogą się ubiegać o refundację z Ministerstwa Gospodarki większości kosztów związanych z udziałem (do 50%, ale nie więcej niż 20 000 PLN). Są to:

- Saudyjskie MT – SAITF, Dżudda, wielobranżowe
- Saudi Build, Rijad, budownictwo i inżynieria lądowa

7.5 Branże i towary o największych możliwościach eksportowych

Rolnictwo i przemysł przetwórstwa żywności oraz gospodarka wodna:

W 2005 r. produkty ww. branży stanowiły 40% całości polskiego eksportu towarowego do Arabii Saudyjskiej (w I kw. 2006 – ok. 35%), w tym: 18,2% stanowiły zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego, głównie sery przetworzone, mleko w proszku i śmietanki oraz masło; 22% – gotowe artykuły spożywcze: wyroby cukiernicze i przetwory spożywcze. Według statystyk saudyjskich Polska zajmuje trzecie miejsce jako dostawca produktów mleczarskich, po Australii i Danii, wyprzedzając m.in. Holandię i Francję. Biorąc pod uwagę fakt, iż Arabia jest największym rynkiem w regionie Bliskiego Wschodu pod względem artykułów żywnościowych i napojów bezalkoholowych, jak również wyposażenia restauracyjnego oraz maszyn i urządzeń dla małych zakładów przetwórczych, a wartość saudyjskiego importu w tym sektorze wynosi ok. 7 mld USD rocznie, można wskazać na duże możliwości dla rozwoju polskiego eksportu w zakresie:

- dostaw płodów rolnych i tusz zwierzęcych: wołowych i baranich oraz drobiowych; dostaw artykułów żywnościowych, w tym produktów mleczarskich, zwłaszcza serów twardych i przetworzonych, mleka w proszku i jego pochodnych (śmietanki) oraz wędlin drobiowych i wołowych;
- dostaw przetworów warzywnych, w tym kapusty kiszonej oraz ogórków i grzybów konserwowych; soków i koncentratów owocowych, herbat i mieszanek ziołowych oraz wyrobów piekarniczych i cukierniczych, jak i słodyczy, w tym wyrobów czekoladowych;
- dostaw napojów bezalkoholowych i wód mineralnych, szczególnie gazowanych;
- dostaw świeżych i mrożonych owoców, zwłaszcza jabłek, wiśni i czereśni, czerwonej i czarnej porzeczki oraz jagód i grzybów suszonych;
- transferu technologii przetwórstwa żywności, dostaw maszyn i urządzeń dla małych zakładów produkcyjnych, m.in. piekarniczych i cukierniczych oraz tworzenie joint ventures w dziedzinie przetwórstwa żywności w Arabii Saudyjskiej;
- budowy sieci nawadniających i stacji uzdatniania wody oraz oczyszczalni ścieków.

Przemysł surowców mineralnych, chemiczny i papierniczy:

Produkty tego sektora stanowiły i stanowią nadal 22% całości polskiego eksportu do Arabii, w tym wyroby meblarskie – 6,1%; ścier drzewny, papier workowy, artykuły higieniczne – 5,9%; tworzywa sztuczne i gumowe, m. in. opony samochodowe – 5,4%; produkty chemiczne, w tym perfumy i wody toaletowe – 4,6%. Perspektywy rozwoju eksportu w tym sektorze wynikają z faktu, iż Arabia jest największym w regionie Bliskiego Wschodu – ponad 2,3 mld USD rocznie – rynkiem samochodowym

akcesoriów i części zamiennych. Warunki klimatyczne sprawiają, iż rocznie importuje się ponad 4 mln opon do samych samochodów osobowych, nie licząc pojazdów ciężarowych i autobusów. Ze względów kulturowych istotne znaczenie ma import kosmetyków, zwłaszcza perfum i wód toaletowych. Również saudyjski rynek mebli i wyposażenia wnętrz jest oceniany jako największy na Bliskim Wschodzie i szacowany na ponad 600 mln USD rocznie. Rozwijana jest także produkcja rodzimego przemysłu meblarskiego oraz obserwuje się dynamiczny wzrost rynku wydawniczego. Można prognozować wzrost następującego eksportu:

- produktów drzewnych i papierniczych, m.in. płyt pilśniowych i wiórowych dla przemysłu budowlanego i meblarskiego, paneli drewnianych oraz parkietu naturalnego; papieru gazetowego i opakowaniowego;
- artykułów plastycznych, wyrobów szklanych i ceramicznych, materiałów i stolarki budowlanej, w tym okien i drzwi, szkła budowlanego oraz laminowanych wykładzin podłogowych i płytek ceramicznych;
- włókien syntetycznych, wyrobów chemicznych i kauczukowych, m.in. opon samochodowych oraz kosmetyków samochodowych i dla gospodarstw domowych, w tym perfum i wód toaletowych;
- mebli biurowych i domowych oraz dla wyposażenia hotelowego i szpitalnego.

Przemysł hutniczy:

Metale nieszlachetne i wyroby z metali nieszlachetnych, w tym dwuteowniki, ceowniki z żeliwa lub stali niestopowej oraz inne produkty stalowe stanowiły 21,3% polskiego eksportu do Arabii Saudyjskiej w 2005 r. (w I kw. 2006 r. wzrost do 30,2% całości eksportu). Uwzględniając obecny boom budowlany w gospodarce saudyjskiej w rezultacie częściowej repatriacji saudyjskiego kapitału z zagranicy po 11 września 2001 r. oraz wysokich bieżących dochodów naftowych (wartość importu samych materiałów budowlanych w 2005 r. wyniosła ponad 4,5 mld USD, a suma inwestycji zagranicznych i krajowych w sektorze nieruchomości przekroczyła 300 mld USD) oraz planowane nakłady inwestycyjne w sektorze infrastruktury w wysokości 140 mld USD do 2020 roku, można wskazać na następujące możliwości współpracy dwustronnej:

- dostawy produktów stalowych i wyrobów z metali kolorowych, zwłaszcza miedzianych oraz konstrukcji przemysłowych, w tym kątowników, kształtowników i profili stalowych oraz rur stalowych i żeliwnych dla saudyjskiego przemysłu naftowego i gazowego, jak również szyn kolejowych i tramwajowych (w związku z planowaną budową nowych linii kolejowych i sieci transportu miejskiego w AS);
- udział strony saudyjskiej w modernizacji i rozbudowie polskiego przemysłu metalurgicznego;
- tworzenie joint ventures w zakresie dystrybucji i sprzedaży artykułów hutniczych w regionie Bliskiego Wschodu.

Przemysł energetyczny:

Dostawy urządzeń elektrycznych i maszynowych, w tym zespołów prądowórczych stanowiły 11,3% (1 kw. 2006 – 9%) całości polskiego eksportu towarowego do Arabii. Władze saudyjskie planują nakłady inwestycyjne w tym sektorze w wysokości 88,9 mld USD w okresie najbliższych 20 lat. Przewiduje się m.in. budowę czterech wielkich zakładów odsalania wody morskiej i produkcji energii elektrycznej oraz stacji przesyłowych i linii transmisyjnych. Zdolności produkcyjne energetyki w Arabii wynoszą obecnie 23 400 MW, a zapotrzebowanie do roku 2010 jest szacowane na dodatkowe 20 tys. MW.

Gospodarka wodna:

Z zakresu gospodarki wodnej obecnie w trakcie realizacji znajdują się projekty o łącznej wartości 7,73 mld USD, a w budżecie na 2006 r. wydzielono ponad 4,5 mld USD na modernizację zakładów odsalających wodę morską, zbiorników wodnych, stacji uzdatniania wody i linii wodociągowych oraz oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnych. Istnieją szerokie możliwości dla polskiego eksportu towarowego i usługowego w zakresie:

- projektowania i wykonawstwa obiektów energetycznych, linii transmisyjnych energii elektrycznej i stacji transformatorowych;
- dostaw wyposażenia energetycznego: kotłów, turbin, transformatorów, kabli itp.;
- dostaw silników i innego sprzętu elektrycznego, w tym oświetleniowego;
- budowa sieci wodno-kanalizacyjnych oraz oczyszczalni ścieków;
- usługi softwarowe (oprogramowanie) dla sektora energetycznego i gospodarki wodnej.

Przemysł maszynowy:

- dostawy pojazdów samochodowych i silników wysokoprężnych;
- dostawy lekkiego sprzętu pływającego, m.in. jachtów i łodzi motorowych;
- dostawy narzędzi i aparatury elektrotechnicznej.

Przemysł opakowaniowy:

- dostawy maszyn pakujących, m. in. do rozlewu wody pitnej;
- dostawy surowców, półproduktów i gotowych opakowań.

Budownictwo drogowe i kolejnictwo:

- projektowanie, budowa i rozbudowa portów handlowych i rybackich;
- projektowanie i budowa linii kolejowych w Arabii Saudyjskiej (w ramach konsorcjów międzynarodowych);
- dostawy sprzętu kolejowego: lokomotyw, wagonów i sprzętu utrzymania ruchu;
- udział firm polskich w budowie sieci transportu miejskiego w Rijadzie;

Lotnictwo cywilne:

- współpraca w zakresie przewozów pasażerskich do Arabii Saudyjskiej;
- dostawy samolotów i helikopterów dla celów sanitarnych, pożarniczych i rolniczych;
- usługi w zakresie ochrony przeciwpożarowej i opylania pól.

Przemysł obronny i współpraca wojskowa:

- udział kapitału saudyjskiego w restrukturyzacji polskiego przemysłu obronnego;
- dostawy sprzętu i amunicji wojskowej dla potrzeb sił zbrojnych Arabii Saudyjskiej;
- dostawy środków ochrony osobistej m.in. kamizelek ochronnych i masek gazowych;
- dostawy małych samolotów (Skytruck i Bryza) oraz łodzi desantowych i kutrów patrolowych;
- dostawy sprzętu telekomunikacyjnego i radiolokacyjnego;
- współpraca w zakresie szkolenia kadry i wymiany doświadczeń z misji pokojowych.

Ochrona zdrowia:

- dostawy sprzętu szpitalnego, diagnostycznego i laboratoryjnego;
- współpraca naukowo-badawcza oraz szkolenie personelu medycznego (podstawowe oraz specjalistyczne – m.in. dziedzinie kardiologii, ortopedii i rehabilitacji);
- ewentualny udział partnerów saudyjskich w realizacji programu sztucznego serca prof. Z. Religii;
- zatrudnienie – w tym w celach dydaktycznych – polskich lekarzy i pielęgniarek w saudyjskich szpitalach państwowych i prywatnych;
- odpłatne leczenie i rehabilitacja pacjentów saudyjskich w polskich ośrodkach ochrony zdrowia.

Turystyka:

- współpraca między polskimi i saudyjskimi biurami podróży; wymiana zorganizowanych grup i turystów indywidualnych (w tym pakiety rodzinne);
- inwestycje saudyjskie w polskie hotele i centra kongresowe oraz sanatoria, domy wczasowe itp.

7.6 Wnioski i perspektywy trwałych powiązań handlowych

Zwiększenie skali wymiany towarowej i inwestycji kapitałowych do poziomu odpowiadającego potencjałowi przemysłowo-ekonomicznemu Polski i jej roli w UE

---

oraz Arabii Saudyjskiej wymaga intensyfikacji bezpośrednich kontaktów biznesu obu krajów i stałej obecności na rynku w formie joint-ventures z miejscowymi partnerami. Koncentracji na usuwaniu barier po naszej stronie winno towarzyszyć wdrażanie rozwiązań systemowych obejmujących m.in.:

- wdrożenie pakietu zachęt eksportowych na duże, chłonne rynki, w tym Arabii Saudyjskiej;
- rozszerzenie zakresu imprez targowo-wystawienniczych objętych systemem dotacji.

Ograniczenia w handlu i współpracy gospodarczej występujące po stronie saudyjskiej odnoszą się w jednakowej mierze do wszystkich partnerów gospodarczych. Olbrzymi i chłonny rynek jest otwarty dla wszystkich państw (bojkotowany jest jedynie Izrael). Ogromna konkurencja zmusza do stałej troski o cenę i jakość towarów oraz o wiarygodność handlową, a także wymaga stałej obecności na rynku i bezpośrednich osobistych kontaktów z partnerami saudyjskimi.

Rozwojowi współpracy gospodarczej między krajami sprzyjać będzie wdrożenie rozwiązań systemowych, obejmujących m.in. wdrożenie pakietu zachęt eksportowych na duże, chłonne rynki krajów rozwijających się, w tym Arabii Saudyjskiej oraz rozszerzenie zakresu imprez targowo-wystawienniczych objętych systemem dotacji.

8. Warunki podróży i zamieszkania w Arabii Saudyjskiej

8.1 Wiza

Obywatele RP mają obowiązek posiadania wizeny na przejazd i pobyt. Paszport powinien być ważny minimum 6 miesięcy od planowanej daty przekroczenia granicy. Ambasada Arabii Saudyjskiej w Warszawie udziela wiz na podstawie decyzji otrzymanej od swoich władz lub zaproszenia uznanej instytucji czy firmy tego państwa, która sponsoruje przyjazd (każdy przyjeżdżający musi mieć miejscowego sponsora, który ponosi za niego pełną odpowiedzialność). Placówki dyplomatyczne i konsularne nie mogą występować w roli sponsora osoby chcącej wyjechać, nawet w szczególnych okolicznościach.

Uzyskanie wiz na granicy nie jest możliwe. Nie wydaje się wiz lotniskowych ani na wyjście z portu morskiego. Wydawane są wizeny dla biznesmenów, do pracy, w celu odwiedzenia najbliższych krewnych, tranzytowe oraz religijne (pielgrzymki – hadżi umra, w przypadku, których przyjazd łączy się z przestrzeganiem oddzielnej procedury). Wizeny turystyczne wydawane są jedynie członkom zorganizowanych i wcześniej zaakceptowanych grup, realizujących ściśle ustalony program. Procedura uzyskiwania wizeny może trwać kilka miesięcy. Na podstawie wizeny można poruszać się po ogólnodostępnych miejscach w kraju.

Wiza uprawnia też do opuszczenia Królestwa Arabii Saudyjskiej. W okresie ich ważności (zasadniczo do 3 miesięcy) nie ma obowiązku uzyskiwania zezwoleń na pracę.

W razie zatrudnienia generalnie stosowana jest praktyka zatrzymywania paszportów w depozycie u pracodawcy. Sprawy związane z podjęciem stałej pracy i uzyskaniem zezwolenia na dłuższy pobyt, w tym członków rodziny zatrudnionego, załatwia sponsor przed przyjazdem zainteresowanego. Wizy z prawem do pracy mogą być odbierane w Ambasadzie Arabii Saudyjskiej w Warszawie. Cudzoziemców, którzy uzyskali w Arabii status rezydenta, obowiązują wizy wyjazdowe lub wyjazdowo-powrotne, na otrzymanie których wymagana jest zgoda sponsora. Rezydenci winni wymienić polskie prawo jazdy na miejscowe.

Osoby podróżujące między Jordanią i Bahrajnem oraz Katarom i Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi mogą otrzymać siedmiodniową wizę. W wizach tranzytowych między Jordanią i Kuwejtem określa się trasę przejazdu drogą wiodącą wzdłuż transarabskiego ropociągu. Wjazd samochodu dostawczego do Arabii Saudyjskiej odbywa się na podstawie „trip ticket” oraz faktury handlowej, świadectwa pochodzenia towaru i listy przewożonego towaru, potwierdzonych przez placówki dyplomatyczne wszystkich krajów tranzytu lub przynajmniej przez placówkę kraju docelowego. Osobom udającym się samochodem z Jordanii do Kuwejtu bądź Jemenu wydawane są zazwyczaj trzydniowe wizy tranzytowe na podstawie karnetu, wizy docelowej oraz dokumentów potwierdzających, iż są właścicielem pojazdu.

Planując podróż do Arabii Saudyjskiej, należy uwzględnić, iż pieczętka izraelska w paszporcie uniemożliwia wjazd. Trzeba też pamiętać, że Saudyjczycy określając ważność wizy posługują się kalendarzem muzułmańskim (Hidżry). Według niego rok kalendarzowy liczy 354 dni, a więc jest o 11 dni krótszy od naszego roku liczonego według kalendarza gregoriańskiego. Wiza ważna na miesiąc oznacza miesiąc muzułmański, tj. krótszy o jeden dzień od naszego.

Podróżujące samotnie kobiety, aby uniknąć opóźnień w odprawie paszportowej lub tranzytowej, powinny zadbać o obecność sponsora na lotnisku. Kobieta zamężna przebywająca w Arabii Saudyjskiej ze swym mężem musi posiadać jego zgodę na wjazd. Wjazd dzieci wymaga akceptacji ojca.

Nie ma bezpośredniego połączenia Polski z Arabią Saudyjską, z przesiadką dotrzemy liniami Aeroflot, Lufthansa, Turkish AirLines, AirFrance oraz Swiss International AirLines.

8.2 Przepisy celne

Przepisy celne są bardzo restrykcyjne. Ściśle egzekwowany jest zakaz wwozu artykułów – m. in. alkoholu czy broni oraz czegokolwiek, co mogłoby być sprzeczne z zasadami islamu. Obejmuje to publikacje i dewocjonalia inne niż islamskie, wieprzowinę i jej przetwory oraz pornografię – wszystko w bardzo szerokim rozumieniu. Artykuły te są konfiskowane, a podróżny karany grzywną. Muszą się z tym liczyć także członkowie delegacji oficjalnych i dyplomaci. Nie ma ograniczeń dotyczących wwozu i wywozu pieniędzy. Kontrola celna na wszystkich punktach granicznych jest bardzo skrupulatna, prześwietlany jest również bagaż podręczny.

Wwóz, posiadanie oraz wszelki kontakt z narkotykami jest uznawany za zbrodnie i podlega karze śmierci. Dlatego osoby przywożące ze sobą lekarstwa powinny mieć

---

receptę wystawioną przez lekarza. Obowiązuje stałe noszenie przy sobie paszportu albo iqamy i fotokopii paszportu poświadczonej przez pracodawcę. Kary za wykroczenia i przestępstwa są z reguły wyższe i bardziej dotkliwe niż w Europie (za przestępstwa przeciwko obyczajowości często jest to kara chłosty). Bardziej rygorystyczne jest też podejście do sprawy. Bardzo surowo, łącznie z długoletnim więzieniem, karane jest posiadanie, produkowanie i spożywanie alkoholu. Homoseksualizm również traktuje się jako przestępstwo.

8.3 Zdolność płatnicza, meldunek, ubezpieczenia

Nie ma obowiązku posiadania określonej kwoty na każdy dzień pobytu, okazywania biletu powrotnego ani meldowania się po przylocie. Dla celów identyfikacji cudzoziemcy-rezydenci otrzymują saudyjską pobytową kartę tożsamości (iqama). Przy przejeździe tranzytowym przez Arabię Saudyjską wymagane jest ubezpieczenie pojazdów. Można je wykupić na granicy. Polskie polisy nie są uznawane. Brak obowiązku posiadania ubezpieczenia osobowego.

8.4 Bezpieczeństwo

W związku z potencjalnym zagrożeniem terrorystycznym przy planowaniu podróży do Arabii Saudyjskiej należy brać pod uwagę aktualną sytuację w zakresie bezpieczeństwa, a przebywając już na jej terytorium – wykazywać należyłą troskę o bezpieczeństwo osobiste. Z tego m.in. względu zaleca się powiadamianie ambasady o przyjeździe i zgłoszenie po przyjeździe (e-mailem) niezbędnych danych kontaktowych. Podróżowanie po odległych, słabo zaludnionych terenach plemiennych może być niebezpieczne. Zaleca się stałe noszenie iqamy i fotokopii paszportu.

8.5 Szczepienia

Szczepienia generalnie nie są wymagane ani rekomendowane. Władze saudyjskie mogą wymagać szczepień przeciwko zapaleniu opon mózgowych od osób podróżujących w okresie pielgrzymek do regionu Mekki i Medyny (dokąd wjazd niemuzułmanów jest zakazany). W tym okresie zagrożenie epidemiologiczne wzrasta tam w związku z napływem milionów pielgrzymów z całego świata. W nisko położonych regionach na wybrzeżu Morza Czerwonego od granicy z Jemenem po Dżdędę występuje malaria oraz ogniska Rift Valley Fever.

8.6 Opieka medyczna

Służba zdrowia jest dobrze rozwinięta i nowoczesna, zwłaszcza w dużych miastach. Poważne zabiegi i hospitalizacja są bardzo drogie. Często realizacja usługi medycznej warunkowana jest wcześniejszym uiszczeniem opłaty lub zaliczki w gotówce. Zaleca się wykupienie ważnej w Arabii Saudyjskiej i możliwie pełnej polisy ubezpieczeniowej.

8.7 Informacje dla kierowców

Saudyjczycy honorują polskie i międzynarodowe prawo jazdy. Na ich podstawie można wypożyczyć samochód w hotelu (niezbędna kopia paszportu). Miejscowe przepisy prawne nie zezwalają kobietom na prowadzenie pojazdów. Rezydenci winni wymienić polskie prawo jazdy na miejscowe.

Ryzyko wypadków drogowych jest znaczne ze względu na nagminne nieprzestrzeganie przepisów ruchu drogowego, w tym zwłaszcza dotyczących ograniczenia dozwolonej prędkości. W razie kolizji należy się spodziewać, że wszyscy uczestnicy wypadku zostaną zabrani na posterunek policji. Kierowcy uczestniczący w poważniejszym wypadku, niezależnie od winy, muszą się liczyć z zatrzymaniem na kilka dni, do czasu ustalenia odpowiedzialności. W każdym przypadku należy żądać niezwłocznego powiadomienia ambasady, do czego każdy zatrzymany cudzoziemiec ma ustawowe prawo.

8.8 Podróżowanie po kraju

Cudzoziemcy-rezydenci mogą podróżować po kraju bez pisemnej zgody sponsora stosunkowo od niedawna. Arabia Saudyjska dysponuje dobrze rozwiniętą siecią nowoczesnych dróg, zwłaszcza między głównymi ośrodkami miejskimi i gospodarczymi. Oznakowanie jest dobre, choć napisy nie zawsze są w języku angielskim.

Wewnętrzny transport autobusowy i kolejowy jest słabo rozwinięty, lotniczy natomiast – stosunkowo dobrze. Saudyjskie Linie Lotnicze zaliczają się do najbezpieczniejszych przewoźników na świecie (poza Rijadem duże lotniska międzynarodowe znajdują w Dżeddzie i Dammamie).

W zasadzie nie ma miejskiej komunikacji publicznej. Powszechnie dostępne i stosunkowo tanie są natomiast taksówki. Baza hotelowa oraz służba zdrowia są dobrze rozwinięte i nowoczesne, zwłaszcza w dużych miastach.

9. Warto wiedzieć

Pieniądze wymienia się w bankach (część banków świadczy tę usługę jedynie posiadaczom kont, wyjątkiem są oddziały banków na lotniskach międzynarodowych), w kantorach i renomowanych hotelach na podstawie paszportu lub iqamy. W powszechnym użyciu są karty kredytowe i płatnicze dużych sieci (MasterCard, Visa, American Express).

Urzędy są czynne od soboty do środy, z uwzględnieniem półgodzinnych przerw na modlitwy. W bankach i firmach prywatnych niektóre sprawy można też załatwić w czwartek rano. Oprócz weekendu (czwartek i piątek) w Arabii Saudyjskiej obchodzi się dwa święta religijne ustalone wg kalendarza muzułmańskiego:

– Święto Al-Fitr od 25 Ramadan do 5 Szallał

– Święto Al-Ad'ha od 5 do 15 Du Al-Hidżża

Podczas powyższych świąt wszystkie instytucje i urzędy państwowe nie pracują.

W restauracjach, parkach, bankach, szkołach i innych instytucjach publicznych obowiązuje segregacja według płci, tzn. istnieją oddzielne pomieszczenia dla mężczyzn oraz rodzin. Zasady te nie dotyczą większości sklepów i kompleksów handlowych.

Przydatne zwroty:

tak – na'am
nie – laa
dziękuję – shokran
dziękuję bardzo – shokran gazillan
proszę (o coś) – min fadilak
przepraszam – ann eazinak
cześć – Ahalan; marhaba
dzień dobry – saba'a alhairi
do widzenia – ma'a elsalama; ma'assalama
Nie rozumiem – ana laa afham
Jak się masz? – kayfa haluk?
Jak się nazywasz – ma ismak?
nazywam się... – ismy ...

10. Rozumieć Arabów

Algieria, Arabia Saudyjska, Bahrajn, Egipt, Irak, Jemen, Jordania, Katar, Kuwejt, Liban, Libia, Maroko, Mauretania, Oman, Palestyna, Sudan, Syria, Tunezja, Zjednoczone Emiraty Arabskie należą do krajów arabskich. Właśnie ten fakt może stanowić barierę dla Europejczyków przy podejmowaniu kontaktów z muzułmanami. Islam bowiem kształtuje kulturę i obyczaje w większym stopniu aniżeli religia chrześcijańska.

Ponadto w przeciwieństwie do Europejczyków, Arabowie kierują się emocjami. Uważają, że ich życiem kieruje przeznaczenie, fatalizm (inszallah). Godność, honor, reputacja oraz lojalność wobec rodziny są ważniejszymi wartościami niż odgórnie ustalone przepisy.

Mieszkańcy krajów arabskich są przyzwyczajeni do kontaktów z obcokrajowcami. W relacjach cenią szczerość i dobrą wolę, co może stanowić podwaliny pod dobre stosunki przyjacielskie, a co za tym idzie, zawodowe.

Arabów łatwo urazić i należy być, nawet przesadnie, delikatnym. Krytyka jest odbierana jako osobista obraza, dlatego też nie wolno nikogo krytykować bezpośrednio. Ponieważ Arabowie są bardzo dumni ze swojego języka, warto jest poznać kilka podstawowych zwrotów, i w ten sposób zyskać ich sympatię oraz przyjaźń.

10.1 Religia

Odgrywa w życiu Arabów nieporównywalnie większą rolę niż w Polsce. Dlatego też obcokrajowiec musi stale pamiętać o tym, żeby nie urazić słowem czy zachowaniem uczuć religijnych muzułmanów. Islam reguluje niemal każdy aspekt ich życia, jak poli-

tykę, prawo, stosunki międzyludzkie. Tak więc dla Araba religia stanowi główną wytyczną w postępowaniu i kontakcie z innymi. Prawa boskie i religia ustalają zasady małżeńskie (w niektórych krajach wręcz nie ma ślubów cywilnych), warunki dziedziczenia, działanie banków, a nawet kary za niektóre przestępstwa.

W społeczności arabskiej nie ma miejsca dla ateistów lub agnostyków. Jeżeli nie wierzy się w żadnego Boga, lepiej o tym nie wspominać bo można utracić szacunek. Dla Arabów pobożność jest bardzo ceniona i szanują każdego, kto szczerze wyznaje swoją wiarę.

Dlatego też, nie należy wygłaszać krytycznych uwag odnośnie religii, praktyk religijnych i okazywać wszystkim obrządkom i wiarom należny szacunek. Zarówno Koran, słowa Proroka, jak i przypowieści muzułmańskie pokazują wiele przykładów na zgodne i pełne szacunku funkcjonowanie obok siebie różnych religii.

Pięć Filarów Islamu to pięć podstawowych obowiązków religijnych każdego muzułmanina:

- modlitwa codzienna, pięć razy w ciągu dnia,
- wyznanie wiary, iż Allah jest jedynym bogiem, zaś Mahomet jego prorokiem, jest powtarzane w czasie każdej modlitwy
- rozdawanie jałmużny,
- post podczas ramadanu,
- przynajmniej raz w życiu pielgrzymka do Mekki.

Muzułmanie wierzą, że przestrzeganie tych zasad przybliży ich do Allaha, a w związku z tym do zbawienia w nim.

Modlitwa jest w islamie symbolicznym wyrażeniem bezgranicznego poddania się woli Boga. Musi być ona odmawiana w określonych porach, bez względu na miejsce czy okoliczności.

Piątek jest dla muzułmanów dniem świętym, a tym samym, podobnie jak nasza niedziela, dniem wolnym od pracy. Według islamu w piątek Allah stworzył Adama, w piątek również wygnał go z raju. Dniem sądu ostatecznego również będzie piątek. W piątek, zgodnie z tradycją islamską – urodził się Mahomet – święty Prorok Islamu. Piątek jest tak wielkim i świętym dniem, że nawet ogień piekielny, który jest podsycany każdego dnia w południe, w piątek nie jest podsycany.

Ramadan

Tak jest nazywany dziewiąty miesiąc kalendarza muzułmańskiego. Ramadan wypada co rok o jedenaście dni wcześniej, gdyż o tyle właśnie rok księżycowy jest krótszy od słonecznego. W 2005 roku wypadł w nocy z 5 na 6 października po zachodzie słońca w Arabii Saudyjskiej, kiedy ukazał się now księżyc.

Dla muzułmanina ramadan to najważniejszy okres w roku, w którym częściej modli się w meczecie i codziennie recytuje jeden fragment Koranu. Podczas ramadanu, od świtu do zmierzchu, obowiązuje zakaz jedzenia, palenia, seksu i picia wszelkich płynów. Wszystko po to, żeby oczyścić umysł i zdyscyplinować ciało. Ramadan kończy się jednym z najważniejszych muzułmańskich świąt – Id al Fitr.

Dżihad

Bardzo często, kiedy mowa o islamie, słyszy się słowo dżihad w znaczeniu „święta wojna”. Dżihad ma jednak w języku arabskim dosłowne znaczenie: „dokładanie starań, podejmowanie wysiłków” i oznacza w islamie wysiłki i starania na „ścieżce Boga” w celu ustanowienia w świecie panowania dobra i sprawiedliwości, a wykorzenieniu zła i ucisku. Przez dżihad rozumie się również podejmowanie wszelkich działań na rzecz szczenia islamu. W islamie nie było nigdy pojęcia „świętej” czy religijnej wojny, całe życie muzułmanów jest bowiem podporządkowane Bogu.

Mylne jest więc przekonanie, że należy łączyć pojęcie dżihadu z wojną i terroryzmem, bo tak naprawdę, dla wyznawców Islamu najważniejsza jest wewnętrzna walka z samym sobą i pokusami.

10.2 Kobieta w islamie

Według Koranu mężczyzna i kobieta są sobie równi. Niemniej jednak, mężczyzna odgrywa znacznie większą rolę w społeczeństwie. Obowiązkiem ojca, brata, a później męża jest zapewnienie kobiecie opieki, ale również czuwanie nad jej właściwym postępowaniem.

Z jednej strony daje to kobiecie poczucie bezpieczeństwa, z drugiej dzieje się to kosztem wolności i możliwości samodzielnego wyboru drogi życiowej.

Opieka obejmuje również odpowiedzialność finansową – kobieta nie ma obowiązku utrzymywać się sama, czy też uczestniczyć finansowo w utrzymaniu rodziny. Mąż powinien zapewnić żonie nie gorszy status materialny niż ten, jakim cieszyła się w domu rodzicielskim. Nie powinien zabraniać żonie pracy zarobkowej, ale też nie powinien jej do niej przymuszać. Zarobione pieniądze są własnością kobiety i nie ma ona obowiązku włączać ich do domowego budżetu.

W islamie kobieta jest odpowiedzialna za rodzinę i za wychowanie dzieci (chłopcy dopiero po obrzezaniu przechodzą pod opiekę ojca) i powinna dbać o męża i dom. Mąż nie jest jednak zwolniony z prac domowych. Rola kobiety nie jest ograniczona tylko do spraw domowych; islam wysoko ceni wykształcenie i mądrość; dobra żona i matka to kobieta wykształcona i inteligentna. Dla mężczyzny bardzo duże znaczenie ma to, by żona darzyła go szacunkiem, na który jednak sam musi zasłużyć, traktując ją z równym szacunkiem. Islam dopuszcza kary cielesne w stosunku do żony, ale zaleca traktować je jako ostateczność.

W sytuacji i zachowaniu kobiet w świecie islamu można zauważyć pewne ogólne tendencje. Podnosi się poziom ich wykształcenia, jednak zauważa się powrót do religii i wzorowania na jej surowych zasadach. Kobiety coraz częściej same chcą nosić długie chusty, przysłaniać twarz. Młode muzułmanki są przekonane, że noszenie zasłony daje im wolność i podnosi ich godność. Wyrażają także coraz śmielej inne aspiracje religijne, bardziej zgłębiają religię, chcą w niej uczestniczyć na równi z mężczyznami. Z drugiej strony wśród muzułmanek rozwija się także feminizm. Po raz pierwszy ruch ten pojawił się w Egipcie w latach dwudziestych XX wieku, a nasilenie dyskursu femi-

---

nistycznego nastąpiło w krajach muzułmańskich w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku.

10.3 Ubiór

Umiar dotyczy obu płci zarówno w ubiorze, jak i zachowaniu. Żadna z reguł nie jest stosowana automatycznie, przykładowo w dużych miastach zasłona i hidżab (nakrycie głowy) bywają wyjątkiem.

Ortodoksyjni muzułmanie uważają przesadne odślanianie ciała kobiecego czy męskiego za niestosowne. Kobietom radzi się, aby unikały obcisłych i frywolnych strojów, nawet w pełni lata powinny mieć zasłonięte ramiona i ręce oraz powinny nosić długie spodnie i spódnice.

Nieprzestrzeganie zasad potrafi wywołać gniewną reakcję osób urażonych i przyciągnąć zupełnie niepotrzebną uwagę innych. Zazwyczaj należy kierować się zasadami zdrowego rozsądku i słuchać porad miejscowych kobiet.

Warto pamiętać też o tym, że publiczne okazywanie uczuć, chociaż bardzo częste wśród osób tej samej płci, jest źle widziane u par mieszanych, nawet jeżeli są to małżeństwa.

10.4 Interesy w krajach islamu

Kraje muzułmańskie wydają się ściśle związane z handlem, nawet kulturowo. Ponieważ Prorok Mahomet był kupcem, w Koranie znajduje się dużo odwołań do handlu, zaś ludzie interesu cieszą się dużym szacunkiem.

Bogacenie się niesie za sobą obowiązek częściowej redystrybucji majątku – jednym z pięciu „filarów” islamu jest zakat, czyli jałmużna (około 2,5 proc. dochodów). Niechętnym okiem patrzy się na rzadkie przypadki tych, którzy osiągnąwszy powodzenie finansowe izolują się od otoczenia i nie pozwalają bliskim „uczestniczyć” w swoim sukcesie.

Poczucie wspólnoty jest u Arabów bardzo silne. Dlatego robienie interesów zależy przede wszystkim od dotarcia do ludzi powiązanych rodzinnie, plemiennie lub religijnie z władzą. Dobre kontakty, zwłaszcza w sferach władzy, to podstawa powodzenia w interesach.

Bardzo ważnym czynnikiem w kontaktach biznesowych są przyjacielskie i bardzo osobiste stosunki. Arabowie źle się czują w formalnych układach, stąd zawieranie przyjaźni z innymi ludźmi to droga do powodzenia w interesach. Warto mieć jak najwięcej znajomości w kręgach biznesowych.

Warto też zastanowić się nad znalezieniem pośrednika, co jest bardzo powszechne w społeczeństwie arabskim, jemu znacznie łatwiej nawiązać kontakt i negocjować to, czego właśnie oczekujemy. Obce firmy zatrudniają lokalnych pracowników, których zadanie polega na utrzymywaniu kontaktów z urzędnikami rządowymi. Tacy pracownicy dla obcokrajowca są wręcz niezastąpieni.

Podstawą w interesach na Bliskim Wschodzie jest zaufanie. Czasem lepiej zaufać współpracownikowi, postawić na lojalność, a da to efekty lepsze, niż szczegółowa kontrola. Rytm pracy oraz organizacja są inne niż w naszych firmach.

W krajach arabskich z negocjacji i perswazji zrobiono niemal sztukę. Rozmowy z Arabami są często długie i nie zawsze skupiają się na głównym temacie rozmowy. Stąd potrzeba targowania się, a raczej prezentowania kolejnych propozycji. Nikt się nie śpieszy i nie warto ponaglać arabskiego partnera. Określenie terminu na podjęcie decyzji najczęściej przynosi wręcz odwrotny skutek. Arabowie mają czas i bywa, że wracają do sprawy po kilku nawet miesiącach. Nie można się dać zwieść pochwałom i komplementom. Entuzjazm dla naszej propozycji nie oznacza akceptacji, podobnie jak chłodne przyjęcie, nie oznacza odrzucenia. Trzeba po prostu cierpliwie poczekać.

W rozmowach ważną rolę odgrywają emocje. Arabowie uważają, że wyraźne okazywanie uczuć, czyli mówienie np. podniesiony głosem czy żywa gestykulacja jest oznaką szczerości i zaangażowania.

10.5 Podstawowe zasady etykiety arabskiej

Należy siedzieć w przyzwoity sposób. Niedbałe pozy podczas rozmowy oznaczają brak szacunku dla rozmówcy.

Podczas rozmowy na stojąco nie należy opierać się o ścianę, czy trzymać rąk w kieszeniach.

Siedzenie w ten sposób, że druga osoba widzi podeszwę buta, uchodzi za zniewagę, Nieuprzejmością jest nieuściśnięcie ręki podczas powitania albo pożegnania. Jeśli mężczyzna z Zachodu jest przedstawiany Arabce, to od niej zależy czy uściśną sobie dłonie, bo do niej należy zainicjowanie uścisku.

Na wielu spotkaniach obowiązuje oficjalny strój – mężczyzna w garniturze i krawacie, a kobieta w sukience, na wysokich obcasach i w biżuterii. Zbyt swobodny strój może zostać uznany za obrazę dla gospodarzy.

Ktoś, kto chce zapalić papierosa w grupie ludzi, musi poczęstować wszystkich.

Gdy kobiety wchodzi do pomieszczenia, mężczyźni wstają. Każdy wstaje, gdy na imprezę towarzyską wchodzi nowi goście i gdy wchodzi lub wychodzi osoba starsza, bądź wysoka rangą.

Mężczyźni przepuszczają kobiety w drzwiach i ustępują im miejsce, jeśli nie ma wolnych.

Na pożegnanie uprzejmy gospodarz odprowadza gości do bramy, do samochodu albo do windy.

Jeśli gościom podoba się jakiś drobiazg, Arab czasami nalega, aby przyjęli go w prezencie. Goście muszą więc zachować ostrożność wyrażając podziw dla kosztownych drobiazków.

W wielu krajach arabskich prezenty wręczają się i przyjmuje oburącz i nie otwiera w obecności ofiarodawcy.

W pewnych sytuacjach za niestosowne może uchodzić, gdy kobieta pali papierosa albo pije napój alkoholowy.

Jedząc z Arabami, zwłaszcza gdy potrawa podana jest w naczyniu, z którego wszyscy czerpią, nie należy posługiwać się lewą ręką (jest uważana za nieczystą).

W restauracji Arabowie prawie zawsze nalegają na płacenie rachunku, zwłaszcza gdy jest niewiele osób, bądź jest to spotkanie w interesach. Po wykonaniu konwencjonalnego gestu, że jednak sami płacimy, lepiej dać za wygraną, a następnie się zrewanżować.

Arabowie wiedzą bardzo dokładnie, co przystoi mężczyźnie oraz kobiecie. Nie aprobują długich włosów u mężczyzn, ani męskich ubrań u kobiet.

Arabowie unikają prowadzenia kłótni i sporów rodzinnych w obecności innych ludzi. Nikogo nie wolno fotografować bez przyzwolenia.

Przyglądanie się drugiej osobie rzadko uważane jest przez Arabów za niegrzeczne lub naruszające cudzą prywatność.

Większość Arabów nie lubi dotyku ani obecności domowych zwierząt, zwłaszcza psów.

Ponadto należy pamiętać, że w tradycji muzułmańskiej kontakty z kobietami spoza swojej rodziny są niewskazane, zwłaszcza dotyczy to rozmów sam na sam i może być to uznane za zniewagę, choć nie wszyscy przestrzegają tych zasad, a część kobiet w większych miastach dość swobodnie kontaktuje się z obcokrajowcami. Islam zakazuje jedzenia wieprzowiny – jest nieczysta rytualnie, a dla wielu też uznawana za obrzydliwą.

Starszym osobom i wysoko postawionym ludziom w hierarchii społecznej, zawsze należy się szacunek i uwaga, bez względu na status społeczny.

II. Ważne telefony i adresy

Ambasada Królestwa Arabii Saudyjskiej w Polsce

ul. Stępińska 55 00-379 Warszawa
tel. 840 00 00 fax. 840 56 36

Ambasada RP

Abdullah Bin Dżafar Street, House No.20 Al-Woorood District Riyadh (Rijad)
Adres pocztowy Ambasady: Embassy of Poland, Riyadh, Saudi Arabia
P.O.Box 94016, Riyadh 11693
tel.:(00966-1)4549274, 4508889; fax:(00966-1)4549210
e-mail: rijadamb@shabakah.net.sa
Wydział konsularny : tel.:(00966-1) 4549274
Strona www.polandembassy.org.sa

Konsulat RP w Dżeddzie

Konsul Honorowy: Szejk Hassan Attar (arabski, angielski)
tel.:+(966-2)55617855 lub +(966-2)6484811 fax:+(966-2)6484705
e-mail: hattar@sbm.net.sa

Organizacje wspierające wymianę handlową:

Ministerstwo Handlu (Ministry of Commerce)

Airport Road
P.O.Box 1774
RIYADH 1162
Tel: (009661) 4012222
Fax: (009661) 4038421
Email: info@commerce.gov.sa
Strona [www: www.commerce.gov.sa](http://www.commerce.gov.sa)

Saudyjskie Centrum Rozwoju Eksportu (Saudi Export Development Center (SEDC))

Prince Abdullah Bin Jalawi Street
P.O.Box 16683
RIYADH 11474
Tel: (009661) 4053200
Fax: (009661) 4065196
Email: info@sedc.org.sa
Strona [www: www.sedc.org.sa](http://www.sedc.org.sa)

**Saudijska Rada Izb Przemysłowo-Handlowych
(Council of Saudi Chambers of Commerce and Industry)**

Al-Dabab Street

P.O.Box 16683

RIYADH 11474

Tel: (009661) 4053200

Fax: (009661) 4024747

Email: info@saudichambers.org.sa

Strona [www: www.saudichambers.org.sa/cgi-bin/english/in](http://www.saudichambers.org.sa/cgi-bin/english/in)

**Izba Przemysłowo-Handlowa w Rijadzie
(Riyadh Chamber of Commerce and Industry (RCCI))**

134, Prince Abdulazih Bin Masa'ad

Bin Jalawi Street

P.O.Box 596

RIYADH 11421

Tel: (009661) 4040044

Fax: (009661) 4021103

Email: rdchamber@rdcci.org.sa

Strona [www: www.riyadhchamber.org.sa](http://www.riyadhchamber.org.sa)

**Izba Przemysłowo-Handlowa w Jeddah
(Jeddah Chamber of Commerce and Industry (JCCI))**

Al-Andalus Street

P.O.Box 1264

RIYADH 21431

Tel: (009662) 6515111

Fax: (009661) 6516644

Email: info@jcci.org.sa

Strona [www: www.jcci.org.sa/e_index.html](http://www.jcci.org.sa/e_index.html)

Źródła:

- Ambasada RP Rijadzie
- „Mapa możliwości polskiego eksportu – kraje pozaunijne”, wydane przez Ministerstwo Gospodarki
- „Polak za granicą”, wydane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- „Zrozumieć Arabów” Margaret (Omar) Nydell (z wstępem Krzysztofa Mroziewicza)
- dane z portalu arabia.pl
- dane z portalu exporter.pl